

Janusz Borucki

Kapituła katedralna i rada kapłańska - stary i nowy senat biskupa diecezjalnego : podstawy historyczno-prawne

Studia Włocławskie 9, 244-257

2006

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KS. JANUSZ BORUCKI

**KAPITUŁA KATEDRALNA I RADA KAPŁAŃSKA –
STARY I NOWY SENAT BISKUPA DIECEZJALNEGO
Podstawy historyczno-prawne**

Praktycznym skutkiem odnowionej i pogłębionej przez Sobór Watykański II teologicznej nauki o prezbiterium było powołanie nowego organu diecezjalnego – rady kapłańskiej, czyli zespołu kapłanów, będącego jakby senatem biskupa diecezjalnego i reprezentującym prezbiterium. Rada kapłańska działa i współistnieje obecnie z kapitułą katedralną – dawnym senatem i radą biskupa¹. Dlatego warto – w oparciu o postanowienia prawodawstwa posoborowego i Kodeksu prawa kanonicznego – porównać je i zastanowić się nad ich zadaniami w życiu Kościoła partykularnego.

1. Kapituła katedralna

1.1. Geneza i rozwój

Prapoczątków instytucji kapituły katedralnej należy dopatrywać się z jednej strony w prezbiterium, które w przeszłości uczestniczyło w kierowaniu diecezją, wspierając biskupa radą i pomocą, z drugiej zaś w życiu wspólnotowym prezbiterów miasta biskupiego. Od IV wieku duchowni przebywający w mieście biskupim zaczęli prowadzić życie wspólne z zachowaniem określonej reguły, które nazywano życiem kanonicznym, tych zaś, którzy je prowadzili, kanonikami. Była to forma odmienna od tej, którą prowadzili zakonnicy. Duchowni nie byli związani ślubami czy zobowiązaniami, co prawdopodobnie przyczyniło się do tego, że w X wieku nastąpił upadek życia wspólnego prezbiterów. W wieku XI podjęto próbę przywrócenia tej formy życia wspólnego ze ślubami i zachowaniem reguły, co dało początek wspólnoty tzw. *canonici regulares*. Innych zaś kanoników, bez ślubów i życia wspólnego, nazwano *canonici saeculares*; potem stanowili oni kapitułę katedralną.

Można więc przyjąć, że początki tej instytucji przypadają na wiek XI i XII, kiedy to podjęto próbę przywrócenia życia wspólnotowego prezbiterów. W tym okresie kapituła katedralna, dzięki dokonanej reformie prezbiteriów biskupich, stała się ciałem doradczym, współpracującym z biskupem w zarządzie diecezją. W wyniku tej reformy, dokonanej na synodzie rzymskim przez papieża Mikołaja II w 1059 r., kapituły otrzymały osobowość prawną, a niedługo potem konkordat wormacki (1122 r.) przyznał kapitułom prawo wyboru biskupa, co potwierdził Sobór Laterański II w 1139 r.²

W wieku XII kanonicy brali już udział w wyborze biskupa, w administrowaniu diecezją i w przyznawaniu beneficjów kościelnych. Jeszcze większe znaczenie uzyskała kapituła katedralna w następnych wiekach, wyrastając na samodzielną instytucję o daleko sięgających uprawnieniach, z własną strukturą wewnętrzną, opartą na statutach, i przekształcając się z organu doradczego w organ współrzędny w diecezji. Największy jej rozkwit przypada na wiek XIII i XIV.

W hierarchii diecezjalnej kapituła katedralna zajmowała pierwsze miejsce po biskupie, między innymi dlatego, że w jej skład wchodził tylko synowie szlachty. Stawała się w ten sposób przejawem arystokratyzmu w Kościele, coraz bardziej tracąc kontakt z ogółem duchowieństwa diecezji. Do głównych obowiązków kapituły katedralnej należały: modlitwa chórowa, służba Boża, rezydencja przy kościele katedralnym oraz pomoc biskupowi. Z powodu zwyczaju kumulacji beneficjów kościelnych, dwa pierwsze obowiązki miały często charakter teoretyczny³.

Sobór Trydencki (1545–1563) ograniczył rolę kapituł katedralnych, podporządkowując je biskupom. Przyznał biskupom prawo wizytowania kapituł katedralnych oraz wprowadzania ulepszeń i dostosowań, nawet przy pomocy sankcji karnych, aby mogły one skutecznie pełnić rolę senatu biskupa⁴.

Podnosząc poziom duchowy członków kapituły i podkreślając jej rolę doradczą, Sobór powiększył listę spraw wymagających uprzedniej opinii kapituły. Nie została natomiast zwiększona ilość wypadków wymagających zgody kapituły, przez co ograniczeniu uległa jej funkcja współrzędny diecezją. W ten sposób kapituła stawała się coraz bardziej zależna od biskupa. Mimo zaistnienia takiej sytuacji, Stolica Apostolska, a także zwyczaje oraz wysiłki kanonistów zmierzały do tego, aby uczynić z kapituły katedralnej instytucję pomocną w kierowaniu diecezją i w duszpasterstwie. Jej istnienie ciągle odpowiadało potrzebom Kościoła. Świadczyć może o tym fakt pojawienia się w XIX wieku zespołu konsultorów die-

cezjalnych, instytucji zastępującej w określonych wypadkach kapitułę katedralną⁵.

1.2. Według Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r.

Prawodawca Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. zamieścił przepisy dotyczące kapituł w kan. 391–422, które znalazły się w rozdziale V *De Capitulis canonicorum*, księdze II *De personis*, w tytule VIII *De potestate episcopali deque iis qui de eadem participant* (o władzy biskupiej i tych, którzy w niej uczestniczą). Prawodawca poświęcił aż 32 kanony instytucji kapituł kanonicznych. W wymienionych kanonach była mowa o dwóch rodzajach kapituł: katedralnej i kolegiackiej. Ponadto niektóre dyspozycje prawne dotyczące kapituł znalazły się w innych miejscach kodeksu.

Zgodnie z kodeksem z 1917 r. kapituła katedralna stanowiła senat i radę biskupa, wspierając go radami w kierowaniu diecezją, oraz zastępując biskupa w rządzeniu diecezją podczas wakansu stolicy biskupiej. Jej zadaniem była także troska o uroczysty kult liturgiczny w kościele katedralnym⁶. W razie braku kapituły katedralnej, biskup miał ustanowić zespół konsultorów, mający spełniać zasadnicze czynności kapituły katedralnej, a zatem stanowił on również senat i radę biskupa⁷. Ustanowienie, zmiany, zniesienie kapituły katedralnej zarezerwował prawodawca kodeksowy Stolicy Apostolskiej⁸.

Stary kodeks szczegółowo wyliczał wypadki, kiedy biskup diecezjalny miał obowiązek zasięgnąć rady kapituły katedralnej:

- ustanawianie egzaminatorów prosynodalnych i proboszczów konsultorów (kan. 386);
- usuwanie egzaminatorów i proboszczów konsultorów (kan. 388);
- określanie prebend w kapitule (kan. 394 § 1 i 3);
- ustalanie terminów działania kanonika teologa (kan. 400 § 1);
- rezerwowanie grzechów poza synodem (kan. 895);
- określanie taksy diecezjalnej (kan. 1234 § 1);
- organizowanie nadzwyczajnych procesji (kan. 1292);
- ustanawianie *coetus deputatorum* dla seminarium (kan. 1359 § 2);
- zmiany w beneficjach (kan. 1428 § 2);
- mianowanie diecezjalnej rady administracyjnej (kan. 1520 § 1);
- karne zniesienie lub przeniesienie siedziby parafii (kan. 2292);
- nadawanie beneficjów w kapitule (kan. 403);
- zamiana parafii usuwalnych na nieusuwalne (kan. 454 § 3).

Przytoczone dwa ostatnie przypadki całkowicie straciły swoją moc obowiązującą wskutek przepisów ustawodawstwa posoborowego⁹.

Stary kodeks przewidywał również sytuacje, w których biskup potrzebował zgody kapituły katedralnej:

- na erygowanie bractw lub pobożnych stowarzyszeń w kościele katedralnym (kan. 712 § 2);
- na alienację majątku kościelnego (kan. 1532 § 3).

Ostatni przypadek został poważnie zmodyfikowany poprzez normy zawarte w motu proprio *Pastorale munus* nr 32¹⁰.

Szczególne uprawnienia przyznawał kodeks z 1917 r. kapitule katedralnej w chwili przeszkodzenia (*sede impedita*), a zwłaszcza w czasie opróżnienia stolicy biskupiej (*sede vacante*).

W sytuacji, gdy biskup z powodów określonych w prawie nie mógł sprawować rządów w diecezji, a Stolica Apostolska nie zarządziła inaczej, władzę nad diecezją obejmował wikariusz generalny lub inny duchowny delegowany przez biskupa. Dla ważnych powodów mógł biskup delegować kilku duchownych, żeby kolejno po sobie obejmowali władzę¹¹. W przypadku braku wyżej wymienionych lub gdy nie mogli oni sprawować władzy, zarząd nad diecezją obejmowała kapituła katedralna, która miała wybrać wikariusza kapitulnego¹².

Sytuacja *sede vacante* powstaje wówczas, kiedy zostaje zniesiona całkowicie władza biskupa w diecezji. Stary kodeks wyliczał taksatywnie przypadki zawakowania stolicy biskupiej: z powodu śmierci biskupa, zrzeczenia przyjętego przez papieża, przeniesienia do innej diecezji i pozbawienia urzędu¹³.

Jeśli przyczyną wakatu była śmierć biskupa, wówczas pierwszym obowiązkiem kapituły katedralnej było powiadomienie o tym fakcie Stolicy Apostolskiej. W przypadku innych przyczyn wakatu obowiązek ten nie istniał, bowiem wszystkie one zależały od Biskupa Rzymskiego. Podstawową normę w tej sytuacji zawierało postanowienie kan. 431 § 1, na mocy którego zarząd diecezją podczas *sede vacante* przechodził na kapitułę katedralną. Przepis ten nie obowiązywał w dwóch przypadkach: gdy ustanowiony został administrator apostolski lub gdy Stolica Apostolska zastosowała inne rozwiązania. Gdy w diecezji był wcześniej ustanowiony biskup koadiutor z prawem następstwa, stawał się on natychmiast biskupem diecezji¹⁴.

Władza rządu przechodząca na kapitułę katedralną była porównywalna z władzą biskupią, a więc zwyczajna, ale zastępcza, dotycząca zarówno spraw duchowych, jak i doczesnych. W ten sposób stawała się ona ordynariuszem miejsca¹⁵.

Podstawowym zadaniem kapituły katedralnej był wybór wikariusza kapitulnego w ciągu ośmiu dni od chwili otrzymania wiadomości o wa-

kansie¹⁶. Wikariusz otrzymywał władzę *ipso iure* z chwilą przyjęcia wyboru i złożenia wyznania wiary przed kapitułą¹⁷. Przepisy wyboru wikariusza kapitulnego uległy pewnej modyfikacji przez ustawodawstwo posoborowe, ograniczające w pewnym stopniu uprawnienia kapituły. Mianowicie normy wykonawcze do dekretu soborowego *Presbyterorum ordinis* papieża Pawła VI wydane 6 VIII 1966 r. zalecały kapitule, aby na urząd wikariusza kapitulnego wybierała biskupa pomocniczego, albo jednego z nich, gdy jest ich więcej. Dokument ten stanowił również, że wikariusz generalny i wikariusz biskupi, będący biskupem pomocniczym, nie tracił tej władzy, którą przedtem posiadał na mocy prawa¹⁸.

1.3. Według prawodawstwa posoborowego

Sobór Watykański II w Dekrecie o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus* powtarza stwierdzenie Kodeksu prawa kanonicznego o kapitule katedralnej jako senacie i radzie biskupa, polecając jej reformę: „Do współpracowników biskupa w zarządzie diecezją zaliczają się również ci kapłani, którzy tworzą jego senat i radę, jak kapituła katedralna, zespół konsultorów lub inne rady, zależnie od warunków różnych miejsc lub ich charakteru. Instytucje te, zwłaszcza kapitułę katedralną, należy, w miarę potrzeby, poddać reorganizacji przystosowanej do dzisiejszych wymagań” (nr 27).

Motu proprio Pawła VI *Ecclesiae sanctae* z dnia 6 VIII 1966 r. postanawiało, że kapituły katedralne nadal mają spełniać dotychczasowe funkcje i zadania, aż do czasu wydania nowych dyspozycji¹⁹.

W dniu 11 IV 1970 r. został opublikowany list okólny Kongregacji ds. Duchowieństwa dotyczący rad kapłańskich, który poruszał także sprawę kapituł katedralnych. Okólnik potwierdził zachowanie dotychczasowych zadań i kompetencji przez kapitułę katedralną. Potwierdził także jej uprawnienia w czasie *sede vacante*. Równocześnie okólnik zwracał się do konferencji biskupów o wnioski w sprawie reformy kapituł²⁰.

Ukazanie się powyższych dokumentów kościelnych wywołało lawinę publikacji na temat rady kapłańskiej i kapituły katedralnej. Nierzadko odzywały się głosy, że kapituły katedralne należy znieść, ponieważ ich funkcje i zadania lepiej wypełniają rady kapłańskie, co więcej, w niektórych diecezjach faktycznie je zniesiono. Problem ten nie był nowy, gdyż sprawa zniesienia kapituł była dyskutowana w czasie obrad Soboru Watykańskiego II, gdzie poddano je ostrej krytyce, a głosy stwierdzające, że utraciły one rację bytu, że są instytucjami przestarzałymi, nie były odosobnione²¹.

Kolejnym dokumentem prawodawstwa posoborowego, który poruszał zagadnienie roli kapituł była Instrukcja na temat pasterskiej posługi biskupów *Ecclesiae imago* wydana przez Kongregację ds. Biskupów w dniu 22 II 1973 r. Instrukcja zaliczała kapitułę katedralną do bliższych współpracowników biskupa w kierowaniu diecezją. Biskup miał pytać kapitułę o zdanie w przypadkach przewidzianych przez prawo powszechne, zwłaszcza dotyczących spraw gospodarczych, oraz zlecać jej wykonywanie posług liturgicznych w kościele katedralnym²².

1.4. Według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.

Charakter kapituł katedralnych istotnie się zmienił z chwilą powołania rad kapłańskich, które przejęły miano senatu biskupa. Ostatecznej reformy kapituł dokonał nowy Kodeks prawa kanonicznego z 1983 r.²³ Zawiera on przepisy dotyczące kapituł w siedmiu kanonach (503–510), które znalazły się w rozdziale IV *Kapituły kanoników*, w księdze II *Lud Boży*.

Według nowego kodeksu kapituła kanoników, zarówno katedralna jak i kolegiacka, to kolegium kapłanów, którego zadaniem jest sprawowanie bardziej uroczystych czynności liturgicznych w kościele katedralnym lub kolegiackim. Kapituła katedralna ma ponadto do spełnienia zadania określone przez prawo lub zlecone jej przez biskupa diecezjalnego²⁴.

Kapituła kanoników może być dwojakiego rodzaju: katedralna (*capitulum canonicorum cathedrale*) i kolegiacka (*capitulum canonicorum collegiale*); pierwsza funkcjonuje przy kościele katedralnym, druga zaś może istnieć przy innym znaczniejszym kościele w diecezji. Kapituła katedralna różni się kapituły kolegiackiej tym, że oprócz funkcji liturgicznych – szczegółowo określonych w statutach – ma do spełnienia zadania określone przez prawo oraz zlecone przez biskupa diecezjalnego.

Prawo powszechne zleca kapitule katedralnej niewiele zadań. Wszyscy kanonicy kościoła katedralnego uczestniczą w synodzie diecezjalnym (kan. 463 § 1 nr 3), zaś w synodzie prowincjalnym bierze ona udział poprzez dwóch swoich przedstawicieli – wybranych kolegialnie – z głosem doradczym (kan. 443 § 5). Legat papieski ma obowiązek zwrócenia się m.in. do niektórych członków kapituły katedralnej po opinię dotyczącą kandydatów na biskupa diecezjalnego lub koadiutora (kan. 377 § 3).

Erygowanie kapituły katedralnej, dokonywanie w niej zmiany oraz jej zniesienie są zastrzeżone Stolicy Apostolskiej (kan. 504). Tam, gdzie Kapituła katedralna została erygowana, ani biskup diecezjalny, ani kon-

ferencja biskupów nie mogą własną powagą jej znieść, tam zaś gdzie jej dotąd nie ma, biskup diecezjalny występuje o jej erygowanie. Zniesienie kapituły jako osoby prawnej może nastąpić nie tylko na mocy dekretu Stolicy Apostolskiej, lecz także na mocy prawa, jeśli przez sto lat nie istniał ani jeden z jej członków (por. kan. 120).

Erygowanie kapituły kolegiackiej, jej zmiana i zniesienie nie są zastrzeżone Stolicy Apostolskiej. Akty prawne tego rodzaju należą do kompetencji biskupa diecezjalnego²⁵.

Każda kapituła, tak katedralna, jak i kolegiacka, powinny mieć własne statuty, sporządzone zgodnym z prawem aktem kapitulnym i zatwierdzone przez biskupa diecezjalnego. Statutów tych nie wolno zmieniać ani znosić, jak tylko za aprobatą biskupa diecezjalnego²⁶.

Do biskupa diecezjalnego, nie zaś do administratora diecezji – po wysłuchaniu zdania kapituły – należy prawo nadawania wszystkich i poszczególnych kanonikatów, tak w kościele katedralnym jak i kolegiackim z odwołaniem wszelkich zwyczajów przeciwnych tej materii. Tenże biskup zatwierdza wybranego przez kapitułę jej przewodniczącego²⁷.

Godność kanonika powinien biskup diecezjalny nadawać tylko kapłanom odznaczającym się nauką i prawością życia, którzy chwalebnie wypełniają posługę²⁸.

2. Rada kapłańska

2.1. Geneza i podstawy prawne istnienia

Temat rady kapłańskiej porusza kilka aktów kościelnych o charakterze powszechnym, choć o różnym znaczeniu prawnym. Wymienić tu należy przede wszystkim:

1. Soborowy Dekret o posłudze i życiu kapłanów *Presbyterorum ordinis*, który wprost i niedwuznacznie mówi o powołaniu do życia nowej instytucji: „Niech zatem z racji tej wspólnoty w tym samym kapłaństwie i posłudze, uważają biskupi prezbiterów za swoich braci i przyjaciół, a ich dobro zarówno materialne, jak przede wszystkich duchowe niech im leży na sercu w miarę sił. Na nich bowiem spada szczególnie ciężki obowiązek uświęcania swoich kapłanów, niech przeto troszczą się najusilniej o stałą formację swych prezbiterów. Niech ich chętnie słuchają, owszem, niech zasięgają ich rady i rozmawiają z nimi o tym, co dotyczy potrzeb pracy duszpasterskiej i dobra diecezji. By zaś to doprowadzić do skutku, niech mają radę, czyli senat kapłanów, reprezentujących ogół prezbiterów, który dostosowany do dzisiejszych okoliczności i potrzeb, w for-

mie i według norm prawnych do określenia, mógłby skutecznie wspierać biskupa swymi radami w rządzeniu diecezją” (nr 7).

Inne dokumenty Soboru Watykańskiego II, jak: Konstytucja dogmatyczna o Kościele *Lumen gentium*, nr 28; Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele *Christus Dominus*, nr 16, 27, 28; wspomniany wyżej Dekret *Presbyterorum ordinis*, nr 15; Dekret o działalności misyjnej Kościoła *Ad gentes divinitus*, nr 20 – poruszają sprawę rady kapłańskiej raczej pośrednio, stwarzając dla niej mniej czy więcej wyraźne podstawy teologiczne²⁹.

Należy podkreślić, że walor ustawy należy się jedynie tym normom soborowym, których treść została przez Sobór wyraźnie określona i nakazana jako wiążąca pod względem prawnym oraz nadaje się do zaktualizowania. W większości bowiem uchwały soborowe nie zawierają norm nadających się do bezpośredniego zastosowania, lecz raczej normy fundamentalne, stanowiące postulaty pod adresem komisji posoborowych. W tym jednak, co dekrety wyraźnie ustalają, obowiązują jak norma prawna³⁰.

W omawianym temacie charakter ustawy należy się normie prawnej zawartej w Dekrecie *Presbyterorum ordinis*, jak i będącym jej konsekwencją posoborowym normom wykonawczym. Dekret soborowy w numerze 7 wskazuje, że rada kapłańska ma być senatem reprezentującym całe prezbiterium Kościoła partykularnego. Jeśli chodzi o strukturę osobową rady kapłańskiej, to ciekawym zagadnieniem jest pozycja biskupa diecezjalnego w radzie. Postanowienia zawarte w Dekrecie *Presbyterorum ordinis* bezpośrednio nie traktowały o tej sprawie, jednak wyraźnie akcentowały zasadę współpracy między biskupem a prezbiterami.

2. Normy wykonawcze do Dekretu *Presbyterorum ordinis* zostały podane w motu proprio Pawła VI *Ecclesiae sanctae*.

Nie miały one charakteru ostatecznego, lecz zostały wydane na próbę (*ad experimentum*), do czasu opracowania nowego ustawodawstwa kościelnego, ale ten właśnie doświadczalny charakter domagał się jak najszybszego wprowadzenia w życie celem uzyskania doświadczeń potrzebnych do definitywnego unormowania tej nowej instytucji prawnej³¹.

W numerach 15–17 motu proprio *Ecclesiae sanctae* zostały umieszczone normy odnoszące się do rad kapłańskich. Dokument ten nakładał obowiązek utworzenia w każdej diecezji rady kapłańskiej. Jej kształty organizacyjne oraz sposób działania powinien określić biskup. W numerze 17 zaznaczono, że wypada, aby biskupi szczególnie zgromadzeni na konferencji episkopatu określonego terenu, ustalili wspólne normy dotyczące rady kapłańskiej i duszpasterskiej, a także ich wzajemne relacje oraz stosunek

do rad, istniejących już z mocy dotychczasowego prawa³². Konferencje biskupów nie były jednak ściśle zobowiązane do wydawania szczegółowych przepisów dla poszczególnych rad kapłańskich. Miały one ustalić wspólne normy dotyczące rad kapłańskich oraz określić ich relacje do innych rad istniejących w diecezji. Jeżeli jednak konferencja tego nie dokonała, obowiązek ten spadał na biskupa³³.

Motu proprio *Ecclesiae sanctae* pozostawiło kompetencji biskupa i konferencji biskupów wypracowanie szczegółowych norm odnośnie do struktury rady kapłańskiej³⁴.

3. List okólny *Presbyteri sacra* Kongregacji ds. Duchowieństwa w sprawie rad kapłańskich z dnia 11 IV 1970 r.³⁵

List ten nie miał mocy ustawy, ani też nie można o nim mówić jako o nakazie prawnym, lecz raczej jako o zarządzeniu administracyjnym, związanym z ustawą soborową i papieską³⁶.

W liście okólnym została szerzej potraktowana kwestia reprezentowalności; stanowił on, że rada kapłańska powinna reprezentować całe prezbiterium diecezji. Dla osiągnięcia takiej reprezentowalności w radzie kapłańskiej różne posługi kapłańskie, regiony czyli okręgi duszpasterskie i poszczególne generacje kapłanów w miarę możliwości powinny mieć swoich przedstawicieli. W razie trudności w uwzględnieniu powyższych kryteriów pierwszeństwo przysługiwało kryterium różnorodności posług. Sposób wyboru do rady zasadniczo został pozostawiony uznaniu biskupa³⁷.

4. Instrukcja Kongregacji ds. Biskupów na temat pasterskiej posługi biskupów *Ecclesiae imago* z dnia 22 II 1973 r.³⁸

Instrukcja ta stanowiła m.in. urzędową pomoc w wykładni obowiązujących soborowych i posoborowych norm dotyczących rady kapłańskiej. Instrukcja nie wносиła już nowych ustaleń dotyczących struktury osobowej rady, zawierała bardzo podobne lub wręcz powtarzała postanowienia wcześniejszych dokumentów³⁹.

2.2. Według Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r.

Nowy Kodeks prawa kanonicznego zamyka pewien etap kształtowania się prawodawstwa kościelnego po Soborze Watykańskim II, stąd nawiązuje do postanowień Soboru i prawodawstwa posoborowego. O radzie kapłańskiej kodeks mówi w księdze II *Lud Boży*, części II *Hierarchiczny ustrój Kościoła*, sekcji II *Kościół partykularny oraz ich zespoły*, tytule III *Rada kapłańska i kolegium konsultorów*, w kanonach 495–503.

Prawo kodeksowe nakłada na biskupa diecezjalnego prawdziwy obowiązek ustanowienia tego organu: „W każdej diecezji powinna być usta-

nowiona Rada Kapłańska, czyli zespół kapłanów, będący jakby senatem biskupa i reprezentującym prezbiterium⁴⁰. Zgodnie z postanowieniem kodeksowym każda diecezja musi mieć radę kapłańską. Powyższa rada składa się z biskupa i prezbiterów. Diakoni, zakonnicy i wierni świeccy nie mogą być jej członkami. Kapłani należący do rady kapłańskiej mają służyć biskupowi jako rodzaj senatu, a jednocześnie reprezentują prezbiterium diecezji⁴¹.

Rada kapłańska powinna posiadać własne statuty, zatwierdzone przez biskupa diecezjalnego i uwzględniające normy wydane w tej sprawie przez konferencję biskupów⁴². Statuty rady kapłańskiej powinny uwzględnić i dostosować do warunków diecezjalnych odpowiednie przepisy prawa powszechnego oraz normy ustanowione przez konferencję biskupów. Zatwierdzenie statutów powinno się zbiegać z ustanowieniem rady kapłańskiej. Ewentualne zmiany w statutach również wymagają aprobaty biskupa diecezjalnego⁴³.

Co do powołania członków rady kapłańskiej obowiązują następujące zasady:

- mniej więcej (*circiter*) połowa powinna być wybrana w sposób wolny przez kapłanów, zgodnie z przepisami kanonów Kodeksu prawa kanonicznego i statutów;
- niektórzy kapłani, zgodnie z postanowieniami statutów, powinni być członkami stałymi (*membra nata*), czyli należącymi do rady ze względu na powierzony im urząd;
- niektórych członków biskup diecezjalny może mianować swobodnie⁴⁴.

Biskupowi diecezjalnemu wolno powołać do rady kapłańskiej pewną liczbę członków. Nie byłoby to jednak zgodne z wolą prawodawcy, gdyby biskup zechciał mianować wszystkich członków rady lub większą ich część. Reprezentantów powinni wyznaczać ci, których będą oni reprezentować. Mianując pewną liczbę członków rady, biskup może skierować do jej prac potrzebnych kapłanów, którzy nie zawsze mogą być wyłonieni w drodze wyborów. Kapłani piastujący w diecezji urzędy, które mają ścisły związek z zarządzaniem diecezją, bez specjalnej nominacji wchodzi w skład rady kapłańskiej, np. biskupi pomocniczy, wikariusze generalni i biskupi, wikariusz sądowy, rektor seminarium duchownego, ekonom diecezjalny. Członkowie z urzędu i członkowie z nominacji powinni razem stanowić mniej więcej taką liczbę jak członkowie z wyboru⁴⁵.

- Prawo wyboru do rady kapłańskiej zarówno czynne, jak i bierne mają:
- wszyscy kapłani diecezjalni inkardynowani do diecezji;

- kapłani diecezjalni nie inkardynowani do diecezji, jak również kapłani członkowie jakiegoś instytutu życia zakonnego lub stowarzyszenia życia apostołskiego, którzy przebywając na terenie diecezji, wykonują dla jej dobra jakiś obowiązek⁴⁶.

Jeśli to przewidują statuty, prawo wybierania może być przyznane innym kapłanom, posiadającym w diecezji stałe lub tymczasowe zamieszkanie⁴⁷.

Sposób wyboru członków rady kapłańskiej powinien być określony w statutach, tak jednak, ażeby wedle możliwości kapłani prezbiterium byli reprezentowani z uwzględnieniem przede wszystkim różnych rodzajów posług oraz różnych regionów diecezji⁴⁸.

Członkowie rady kapłańskiej w miarę możliwości powinni reprezentować: różne urzędy kapłańskie, np. proboszczów, wikariuszy, dziekanów, profesorów seminarium itd., różne regiony diecezji, które jednak nie muszą się utożsamiać z dekanatami, oraz różne pokolenia kapłańskie. Jednak najważniejszym kryterium wybierania są główne urzędy kapłańskie w diecezji oraz okręgi duszpasterskie⁴⁹.

Zadaniem rady kapłańskiej jest wspieranie biskupa w kierowaniu diecezją, zgodnie z przepisami prawa, ażeby możliwie najbardziej pomnażało się dobro pasterskie powierzonej mu części Ludu Bożego⁵⁰. Rada kapłańska posiada jedynie głos doradczy. Biskup diecezjalny powinien wysłuchiwać jej zdania w ważniejszych sprawach, potrzebuje zaś jej zgody tylko w wypadkach wyraźnie w prawie określonych⁵¹.

Do biskupa diecezjalnego należy zwoływanie rady kapłańskiej, przewodniczenie jej oraz określanie spraw, które mają być rozpatrywane albo dopuszczanie zgłoszonych przez członków⁵². Rada kapłańska nie może nigdy działać bez biskupa diecezjalnego, który też jedynie może ogłosić to, co zostało uchwalone⁵³.

Prawo powszechne nakazuje, aby biskup diecezjalny konsultował się z radą kapłańską we wszystkich ważniejszych sprawach diecezji. Prawo to nie podaje szczegółowego katalogu tych spraw, chodzi bowiem o sprawy ważniejsze w powszechnym odczuciu i w odczuciu samego biskupa.

Niekiedy jednak biskup ma ustawowy obowiązek zapoznania się z opinią rady kapłańskiej przed podjęciem określonej czynności prawnej. Dotyczy to następujących spraw:

- zwołania synodu diecezjalnego (kan. 461 § 1);
- erekcji parafii, zniesienia jej lub dokonywania w niej zmian (kan. 515 § 2);

- wydania przepisów dotyczących przeznaczenia ofiar składanych z racji wykonywania zadań parafialnych i wynagrodzenia duchownych (kan. 531);
- ustanowienia w każdej parafii rad duszpasterskich (kan. 536);
- wydania zezwolenia na budowę kościoła (kan. 1215 § 2);
- wyłączenia kościoła ze sprawowania w nim kultu Bożego i przeznaczenia go na cele świeckie (kan. 1222 § 2).

Prawo powszechne wymienia ponadto następujące zadania rady kapłańskiej:

- wysyła swoich przedstawicieli na synod prowincjalny (kan. 443 § 5);
- bierze udział w synodzie diecezjalnym (kan. 463 § 1 nr 4);
- wybiera zespół proboszczów, spośród których biskup wyznacza dwóch do udziału w postępowaniu przy usuwaniu (kan. 1742 § 1) lub przenoszeniu (kan. 1750) proboszczów.

Członkowie rady kapłańskiej powinni być ustanowieni na czas przewidziany w statutach, tak jednak, by cała rada lub pewna jej część była odnawiana co pięć lat⁵⁴.

Podczas wakatu stolicy biskupiej działalność rady kapłańskiej ustaje, a jej funkcje sprawuje kolegium konsultorów. W ciągu roku od objęcia diecezji, biskup powinien ustanowić od nowa radę kapłańską⁵⁵.

Nowy kodeks stanowi: „Spośród członków Rady Kapłańskiej biskup diecezjalny powinien w sposób swobodny mianować niektórych kapłanów, w liczbie nie mniejszej niż sześciu i nie przekraczającej dwunastu, którzy by stanowili na okres pięciu lat Kolegium Konsultorów, wypełniające zadania określone przez prawo. Po upływie jednak pięciolecia wypełnia nadal swoje zadanie, dopóki nie zostanie ukonstytuowane nowe Kolegium”⁵⁶.

Rada kapłańska reprezentująca całe prezbiterium Kościoła partykularnego, której członkowie z konieczności są rozproszeni po całej diecezji, nie jest organem łatwo operatywnym. Stąd prawodawca zarządził, ażeby z jej grona wyłonić mniejszy zespół, jakim jest kolegium konsultorów liczące od sześciu do dwunastu członków. W ten sposób Kolegium to staje się podobne do kapituły katedralnej lub zespołu konsultorów diecezjalnych, które do wydania nowego kodeksu pełniły funkcje, jakie obecnie przyznano radzie kapłańskiej, a wśród nich tak ważną jak wybór administratora diecezji (dawniej wikariusza kapitulnego)⁵⁷.

Kolegium konsultorów przewodniczy biskup diecezjalny, a podczas przeszkody w działaniu lub wakansu stolicy biskupiej ten, kto tymczasowo zastępuje biskupa; przed jego zaś ustanowieniem, kapłan najstarszy święceniami w kolegium konsultorów⁵⁸.

Konferencja biskupów może zarządzić, by zadania kolegium konsultorów zostały powierzone kapitule katedralnej⁵⁹. W ten sposób kapituły katedralne mają szansę przejąć przynajmniej część uprawnień, jakie dawniej posiadały wypełniając rolę senatu biskupa.

* * *

Analizując przepisy prawne zawarte w Kodeksie prawa kanonicznego z 1917 r., poprzez sformułowania soborowego Dekretu *Presbyterorum ordinis* i prawodawstwo posoborowe aż do Kodeksu prawa kanonicznego z 1983 r. można łatwo wyciągnąć wnioski, że rada kapłańska – w myśl wskazań soborowych – stała się nowym senatem biskupa diecezjalnego, zastępując kapitułę katedralną, dla której pozostawiono jedynie funkcję liturgiczną w kościele katedralnym. Wiele spraw, które należały do kompetencji kapituły katedralnej, zarezerwowanych zostało dla rady kapłańskiej, przy czym kapituła katedralna straciła miano senatu biskupa. Sprawy, które stanowią właściwość rady kapłańskiej mają w pierwszym rzędzie charakter duszpasterski, nie zaś administracyjny czy ściśle prawny. Stąd funkcja rady kapłańskiej jest zdecydowanie doradcza, choć przez swoje rady może ona udzielać skutecznej pomocy i wywierać realny wpływ na rządzenie diecezją⁶⁰.

PRZYPISY

¹ Zob. J. Dyduch, *Kapituła Katedralna i Rada Kapłańska*, „Prawo Kanoniczne” 25(1982), nr 3–4, s. 79.

² Por. J. Wroceński, *Rola i zadania prezbiterium w życiu Kościoła partykularnego*, Warszawa 1998, s. 68–69.

³ Por. Tamże, s. 70–71.

⁴ Por. Concilium Tridentinum, Sessio XXIV, c. 12 de reformatione.

⁵ Por. J. Wroceński, *Rola i zadania...*, dz. cyt., s. 72.

⁶ KPK z 1917 r., kan. 391 § 1.

⁷ KPK z 1917 r. kan. 423 i 427.

⁸ KPK z 1917 r. kan. 392.

⁹ J. Dyduch, *Kapituła Katedralna...*, dz. cyt., s. 80.

¹⁰ Por. E. Sztáfrowski, *Współpracownicy biskupa w pasterskim posługiwaniu*, wyd. 2, Warszawa 1977, s. 96–97.

¹¹ KPK z 1917 r., kan. 429 § 1 i 2.

¹² KPK z 1917 r., kan. 429 § 3.

¹³ KPK z 1917 r. kan. 430.

¹⁴ Por. J. Wroceński, *Rola i zadania...*, dz. cyt., s. 83–84.

¹⁵ Por. KPK 1917 r. kan. 435 § 1 i kan. 198 § 1.

¹⁶ Por. KPK z 1917 r., kan. 431 § 1 i kan. 432 § 1.

¹⁷ J. Wroceński, *Rola i zadania...*, dz. cyt., s. 84.

¹⁸ Por. J. Dyduch, *Kapituła Katedralna...*, dz. cyt., s. 80–81.

¹⁹ E. Sztáfrowski, *Posoborowe prawodawstwo kościelne*, (PPK), t. 1, z. 1, nr 77, s. 57.

- ²⁰ Por. PPK, t 3, z. 1, nr 4587–4589, s. 44–45.
- ²¹ Por. J. Dyduch, *Kapituła Katedralna ...*, dz. cyt., s. 81–82.
- ²² PPK, t. 6, z. 1, nr 10969–10971, s. 294.
- ²³ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. 2, Olsztyn 1986, s. 245.
- ²⁴ Por. kan. 503.
- ²⁵ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 246.
- ²⁶ Por. kan. 505.
- ²⁷ Por. kan. 509 § 1.
- ²⁸ Por. kan. 509 § 2.
- ²⁹ Por. M. Fąka, *Rada Kapłańska nowym senatem biskupa diecezjalnego*, „Prawo Kanoniczne” 21(1978), nr 3–4, s. 42–43; J. Wroceński, *Rola i zadania...*, dz. cyt., s. 281–282.
- ³⁰ Por. R. Sobański, *Normy ogólne Kodeksu Prawa Kanonicznego*, Warszawa 1969, s. 41n.
- ³¹ Por. T. Pieronek, *Rada Kapłańska wyrazem soborowej odnowy prezbiterium*, „Prawo Kanoniczne” 12(1969), nr 3–4, s. 17; T. Pawluk, *Struktura Rady Kapłańskiej*, „Studia Warمیskie” 8 (1971), s. 494–495.
- ³² Por. W. Wójcik, *Rada Kapłańska*, „Ateneum Kapłańskie” 71(1968), s. 221–222.
- ³³ T. Pawluk, *Struktura Rady Kapłańskiej*, art. cz., s. 495.
- ³⁴ J. Wroceński, *Rola i zadania...*, dz. cyt., s. 290.
- ³⁵ Por. PPK, t. 3, z. 1, nr 4565–4597, s. 31–47.
- ³⁶ Por. M. Fąka, *Rada Kapłańska ...*, dz. cyt., s. 44–45.
- ³⁷ Por. J. Wroceński, *Rola i zadania...*, dz. cyt., s. 290–291.
- ³⁸ Por. PPK, t. 6, z. 1, nr 10371–11035, s. 15–324.
- ³⁹ J. Wroceński, *Rola i zadania...*, dz. cyt., s. 292.
- ⁴⁰ Kan. 495 § 1.
- ⁴¹ Por. *The Code of Canon Law. A test and commentary*, ed. by J.A. Coriden, T.J. Green, D.E. Heintschel, New York / Mahwash, 1985, s. 401.
- ⁴² Por. kan. 496.
- ⁴³ Por. T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 238; *The Code of Canon Law...*, dz. cyt., s. 402.
- ⁴⁴ Kan. 497.
- ⁴⁵ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 239.
- ⁴⁶ Por. kan. 498 § 1.
- ⁴⁷ Por. kan. 498 § 2.
- ⁴⁸ Por. kan. 499.
- ⁴⁹ T. Pawluk, *Prawo kanoniczne...*, dz. cyt., s. 239.
- ⁵⁰ Por. kan. 495 § 1.
- ⁵¹ Por. kan. 500 § 2.
- ⁵² Por. kan. 500 § 1.
- ⁵³ Por. kan. 500 § 3.
- ⁵⁴ Por. kan. 501 § 1.
- ⁵⁵ Por. kan. 501 § 2.
- ⁵⁶ Kan. 502 § 1.
- ⁵⁷ E. Sztáfrowski, *Podręcznik prawa kanonicznego*, t. 2, Warszawa 1985, s. 179.
- ⁵⁸ Por. kan. 502 § 2.
- ⁵⁹ Por. kan. 502 § 3.
- ⁶⁰ J. Borucki, *Instytucja Rady Kapłańskiej według Kodeksu Jana Pawła II*, w: *Jan Paweł II – Apostoł Prawdy*, Włocławek 2005, s. 53.